BÁRDOS PÁL

ORSZÁGÚTON

III. rész

Vági és a németje megint nagyon megfogta az isten lábát. Az öregasszony közvetítette az üzletet, összeszedte a környékről az árut, s ők neki adták át az egész szajrét. Hála Vági behízelgő modorának, még jól is tartották őket a tanyán. Rá semmiképp se fizethettek, mert ingyen volt a beszerzés, s a motorkerékpár-belső igen kelendő holmi. Útravalót is tarisznyázott az öregasszony, meg ne éhezzenek, míg a raktárba visszaérnek. Hasznát is vették. Jócskán a település előtt, bokros-fás erdő szélén éppen deportáltak pihentek, csupa öregember, öregasszony. Hanyatt feküdtek a nyirkos, hideg földön, gyűjtötték az erőt. Úgy hevertek, mint egy csomó szétszórt szennyes papír, a lefagyott fűben. Egymáshoz bújva melegedtek, fekete kendők, fázó varjúcsapat az őszvégi ég alatt. Nyilas suhancok az őrök, cigarettáztak és köpködtek, nyerítő kamaszröhögés. A bokrok mögül közelükbe lopakodtak, a német hitetlenkedve rázta a fejét. — Legalább vonaton vinnék őket..., eleinte vonaton vitték...

— Néni! Hova valósiak?

— Ki innen, ki onnan. Menjenek gyorsan, az őrök...

— Menjenek innen, bennünket vernek meg az őrök...

Mikor meglátták a német egyenruhát, az egyik sírva fakadt. A tiszthelyettes képét ellepte a pirosság, kapkodva bogozta a zsákját, összeakadt a madzag, eltépte, belemarkolt, és egy fél kenyeret nyújtott oda..., senki se vette el, letette a földre, és szedte a többit kifelé, le a földre, szeme egyre az öregasszonyokon. — Vegye el..., mondja már nekik, vegyék el..., a német katona nem vadállat...

Erről aligha tudod meggyőzni őket — gondolta Vági —, te akarod jóvá tenni a többi bűnét? — de azért fordított.

— Vegyék csak el nyugodtan. Jó szívvel adja. A németek közt is akad ember...

Ő is bogozta a zsákot. Az öregek csak bizonytalanul nyúltak az ennivalóért, aztán villámgyorsan eldugták a kabátzsebekbe, táskákba. — Vigyázzanak..., ezek a suhancok rosszabbak a csendőröknél...

— Még lövöldöznek is — tódította meg egy szakállas bácsi, míg a szalonnát zsebkendőbe pakolva zsebre vágta. — Egész úton lövöldöztek a nyulakra... meg a fejünk fölé...

Aszaltszilva-fejű vénasszony lépett hozzájuk, közel hajolva suttogta: — Ha a fiammal találkoznak, szép barna gyerek, Gézának hívják, mondják neki, hogy jöjjön értem... — Hirtelen sírva fakadt, és vékony hangon panaszolta: — Nem is tudom, hova visznek, és az egyik katona úr megvert a puskával..., itt, a hátamat..., mondják neki, jöjjön értem...

— Hol a fia, néni?

— Azt mondja a menyem, hogy eltűnt..., de ne higgyék el egy szavát se..., gonosz lélek az, mindig is ilyen volt..., elvette a fiamat..., behálózta szegényt..., most meg eltűnt..., hát eltűnhet egy ember? Hova tűnt el? Nagyon kérem, szóljanak neki, vigyen innen...

— Jól van, szólunk. Hát hogyne szólnánk..., kér egy kis kolbászt?

A néni könnyein át elnevette magát. — Nincs nekem fogam..., mivel rágjam el? Csak a fiamnak szóljanak...

— Menjünk — lökte oldalba a német —, nehogy baj legyen...

— Csak nem fél ezektől a kölyköktől? Azt se tudják, melyik végén lő a puska...

— Éppen azért...

— Mit mondtak maguknak, hova mennek?

— Menhelyre.

— Miféle menhelyre?

— Hát olyan... öregeknek való hely..., volt egy úr a hitközségtől, meg egy csendőrtiszt..., azok mondták...

— Akkor se szabadna gyalog... nekem, kérem, cukrom van...

— Összegyűjtik az öregeket — magyarázkodott a szakállas bácsi. — Majd gondoskodnak rólunk. Mindenkit megnyugtatott a tiszt úr..., a nemzetközi vöröskereszt küld csomagot...

— És mért gyalog?

— Hát mert a vasutat bombázzák..., csak ezek a kölykök nagyon durvák..., panaszt is teszünk rájuk...

Az úristennél. — Vági sírni szeretett volna. — Az úristennél tesztek ti panaszt..., menhely, nemzetközi vöröskereszt, egy úr a hitközségtől..., az a csendőrtiszt a legnagyobb szélhámos a világon...

— Tegyenek is panaszt — biztatta őket. Nyilas csibészek..., szét kéne rúgni a seggüket...

A német megfogta a karját, és húzta, akkor vette észre, hogy az eleje már felcihelődött. A suhancok is jöttek kiabálva, működött a puskatus. Kihúzódtak az útra, onnan figyelték, mi lesz. Ezeket az agyongyötört, beteg embereket alig lehetett elindítani. Mentek néhány lépést, és leültek újra. Minden mindegy volt már, fejüket lehúzták az ütés elől, akkor a hátukba rúgtak. Az isten verjen meg benneteket, lendül a csizma, kérem, ez törvénytelen, nekem cukrom van, Klein néni, jöjjön, az istenért, ezek agyonverik, gyerünk már, ne ugasson, hogy beszél vele, hiszen a nagyanyja lehetne, ne pofázz, zsidó, mert beléd eresztek egyet, gyerünk, gyerünk, mi lesz már, ordít az élen az egyik kísérő, ne gatyázz, durrants oda, vénasszonysírás, jaj nekem, az oldalam, jaj, ne, gyerünk, gyerünk, indulás. Öregember hány görcsösen a fa alatt, hasába ütöttek. Az arca lila, nekitámaszkodik a fának.

— Nem bírom nézni — mondta a német. — Gyerünk innen.

Valahogy csak összeállt a menet, egymást támogatva, összeborulva. Indultak is volna, csak a végén egy öregasszony az útra vágta magát. Nem volt hajlandó fölállni, hiába cibálta az őr. Már ment is a többi, az asszony feküdt egyedül, a suhanc pedig káromkodva rúgta, ütötte. Senki se mert hátranézni. — Adok én neked lefeküdni..., adok én neked... — Az őr izzadt, belefáradt a verésbe. — Dögölj meg — kiabálta, és ráfogta a puskát. Vági várta a lövést...

— Elég volt. A vénasszony marad...

A német odament, és széttett lábbal megállt az asszony fölött.

— Mit akar? — lepődött meg a suhanc. — Beszéljen magyarul..., nem értem...

— A vén asszony marad — intett türelmetlenül a német, és kigombolta a pisztolytáskát. — Félre a puskát.

Vági is odaért. — A német parancsnok úr átveszi a foglyot.

— Nem látja, kivel áll szemben? — kiabált a német. — Mi a rangja? Alljon vigyázzba!

— Azt mondja a német parancsnok úr — fordított gyorsan Vági —, hogy itt ő parancsol. Maga pedig..., bocsánat a kifejezésért — menjen az anyjába...

A suhanc vállára vette a puskát, rágyújtott, szája sarkán hányavetin lógott a bagó. — Igazolják magukat.

— Mit mond? — kérdezte a tiszthelyettes.

— Igazolványt kér...

A német először elképedt ezen a szemtelenségen, aztán akkora pofont adott a karszalagos kamasznak, hogy messze röpült szájából a cigaretta. — Nesze az igazolvány..., erről majd rámismersz. Elrántotta a puskát, kiürítette a tárat, a töltényeket bevágta a bokrok alá, úgy dobta vissza a fegyvert. — Futás előttem...

— Futólépés — vezényelt Vági vigyorogva. — Kellett ez neked, kis hülye? — Aztán ahogy lehajolt a puskáért, teljes erővel fenékbe rúgta. A suhanc felnyögött, és futni kezdett.

Vági diadalmasan kiabált utána: — Ha még egyszer idetolod a pofádat, az őrnagy úr kibelez, úgy vigyázz, te kis szarjancsi...

A fiú futott, esze nélkül.

Zsíros kalapú parasztember közeledett az úton, tolta a talicskát. A német szétvetett lábbal állt az öregasszony fölött, aki már régen elájult. Körülnézett, s ahogy a parasztot meglátta, odaintette. — Emelje föl, és hozza.

— Tegye talicskába — találta ki Vági a gondolatát. — Hozza egy kicsit...

Az öreg kiköpött, és megállt. — Halott? Agyonütötték?

— Még él. Emeljük föl.

Könnyű volt, semmi súlya, belenyaklott a talicskába. Az öreg nézte. — Jól megadták neki..., de csúnya munka ez, kérem...

Elöl ment a német, utána a paraszt tolta a talicskát, aztán Vági. Hamar utolérték a menetet, utat engedtek nekik, ijedt szemek kísérték útjukat. Az őrség másfelé nézett, főleg az a kölyök, amelyiknek égett a képe a pofontól. A németekbe nem jó belekötni..., akadálytalanul jutottak el a gyárig, be a kapun, az őr is megbámulta őket. Ahogy a körletbe értek, Vági kiemelte az

asszonyt, a német visszakísérte a talicskás parasztot, aki hallgatott, örült, hogy ép bőrrel megúszta. Csak a kalapját billentette köszönésül..., szó nem esett, mit is lehetne erre mondani?

A cipészműhelyt kellemesen bemelegítette a dobkályha. Váginak fogalma sem volt, minek hívták oda, az öt cipészt, csak reggelenként látták a sorakozónál, mikor libasorban elmasíroztak előttük. Most csak egyikük volt bent, jókarban levő szemüveges úriember, akiről rebesgették, hogy a németeknek adta el közismert motor- és gépgyárát, s ennek fejében megtarthatta a cukorgyárat meg a szeszfőzdét, meg a házait meg a jófene tudja mi mindent. Suszterkötényben üldögélt a háromlábú széken, ölében cipő, azon kalapált. — Maga az?

— Valószínűleg én vagyok... Mit akar?

— Üljön le — föl se nézett, verte tovább a szöget. — Itt élünk együtt, és nem ismerjük egymást. Maga Vági Imre, ugye?

— Igen.

— Civilben nyomdász.

— Betűszedő.

— Szervezett munkás, ha nem tévedek...

— Az voltam..., hát maga micsoda? Bányász?

— Hagyja ezeket az antiszemita vicceket...

— Gondoltam, ha már egy században vagyunk, bemutatkozhatna...

— Pollák Simon vagyok... Pollák és Fia RT. Régi cég, hallhatott már róla..

— Örvendek. Mit akar tőlem?

Pollák Simon elnézett a szemüvege fölött. — Egy közös ismerősünk üdvözli.. Klein Samu..., emlékszik még rá?

Vági összehúzta a szemöldökét, fölbámult a gerendára, aztán gondterhelten ráncolta a homlokát. — Klein Samu..., Klein Samu... Ja, igen, az a makói hagymás..., hogy van az epeköve? Sokat szenved szegény?

— Bolondozik velem?

— Miért? Van magának epeköve? Tudja, hogy fáj az? Szegény Klein Samunak egész kőtára lehet...

— Nem őróla van szó, és nem az epekőről. — Pollák alaposan informálódott Vágiról, és lélekben fölkészült a beszélgetésre. — Jól tudja azt maga, kiről van szó..., de hagyjuk ezt..., kérdezhetek valamit?

— Hogyne. De ha megengedi, megjegyezném...

— Tessék, hallgatom.

— Ne üsse tovább azt a szöget, mert már átverte a talpon..., kicsit kényelmetlen lesz benne a járás. Kinél tanulta maga a suszterságot? Mert ebből nem élne meg...

Pollák eldobta a dipőt meg a kalapácsot, levette szemüvegét, és megtörölgette egy szarvasbőr darabbal. — Idétlen humora van, hallottam róla..., de ne strapálja magát..., engem nem hoz ki a sodromból... Miféle öregasszonyt hozott ide?

Vági töprengett magában, mi a jobb. Hallgathat is, tagadhatja is az egészet, el is meséllheti. Tulajdonképpen mindegy. Csak azt kellene megtudni, mit akar a Pollák és Fia RT. Klein Samuval nyilván összejátszanak, tudnak is mindent, de arról még se szabad fecsegni. Igazán küldhetett volna az öreg abból a konyakból a régi ismeretség kedvéért. Mindjárt barátságosabb lenne a hangulat.

— Hallgat? Bánom is én, ez nem kihallgatás. És különben is, tudok mindenről...

— Akkor minek kérdez? — Vági udvariasan, de hangsúlyozottan elnyomott egy ásítást. — Marha meleg van itt, nem gondolja?

Pollák rágyújtott, aztán őt is megkínálta. — Mennyit kap egy ilyen... életmentésért? Föltételezem, nem ingyen csinálja...

— Húsz pengőt..., annyit a bolondnak is megér..., maga is kifizetné, nem igaz? Gyufát is kérek...

— Kap kétszázat, ha abbahagyja..., ennél többet úgy se keresne meg..., a húrt nem szabad végsőkig feszíteni...

Sercent a gyufa, egymásra néztek a láng fölött. Vági mélyen leszívta a füstöt, és mosolygott. — Erről van szó?

— Erről. Ezt a szamárságot azonban abba kell hagyni, amíg nem késő..., kétszáz pengő..., gondolja meg.

— Meggondoltam. Nincs annyi pénze a Pollák és Fia cégnek, amennyiért én abbahagyom...

Pollák elnyomta a szinte egész cigarettát, előrehajolt a székben. — Sejtettem..., elvi kérdés, ugye?

— Nevezze, ahogy akarja...

— Lelki kényszer — bólogatott Pollák —, segít a hitsorsosain, nagyon szép dolog..., büszke lehet rá...

— Fütyülök a hitsorsosokra..., ez nem vallási ügy...

— Fölfogás kérdése..., teljesen mindegy..., csak rosszul csinálta a számvetést... Megment két embert, hármat, esetleg tízet..., és megöl majdnem kétszázat..., ez sose jutott eszébe? Mindnyájunk életét veszélyezteti..., nem is beszélve a nagy nehezen és drága pénzen szerzett kivételezett helyzetünkről, aminek az előnyeit maga is élvezi... Van magának fogalma arról, mit csinálnak másutt a zsidókkal? Fogalma sincs.

Vági keresztbe vetette a lábát, élvezte a drága cigaretta keserű füstjét. Határozottan szórakoztatta a beszélgetés, megérezte a másik nyugalmából, hogy méltó ellenfélre talált, akit az üzleti élet fölkészített a nehéz pasasokra. Esze ágában sem volt megkönnyíteni Pollák és Fia számára a társalgást. Egyébként sem szándékozott változtatni az álláspontján. Neki egy ilyen suszter dumálhat..., aki a kalapácsot se tudja fogni..., jöhet telelni a fenekébe.

— Éppen ezért kell segíteni rajtuk..., ha már módunkban áll... Hallott-e arról, hogy pár kilométerre innen lelövöldözik, aki nem tud továbbmenni?

Pollák csodálkozó képet vágott, mintha ezt sose hallotta volna. — Ne mondis..., ez lehetetlen..., ilyet csak nem csinálnak?

— Azt az öregasszonyt szemem láttára rugdalták az úton..., maga nem segítene rajta?

— De igen..., hogyne..., csak tudja, mi, üzletemberek, az eszünkre hallgatunk, nem az érzelmeinkre..., bármilyen nemes érzelmek is azok..., világos fejjel nézve a dolgot, egy szerencsétlen zsidóasszony halála, amiről nem tehetünk, még mindig jobb, mintha tudatosan veszélyeztetünk egy egész századot.

Vági jött először méregbe, arra nem számított, hogy őt is ki tudja borítani valaki. — Egy zsidó asszony halála tragédia, Pollák úr, egy század úgynevezett veszélyeztetése pedig csak üres pofázás. Maga egyszerűen gyáva...

— Maga pedig egy hős..., egy félelmet nem ismerő hős, ugye? Gratulálok..., őszinte tiszteletem...

— Azt nem mondtam. Én is félek..., és teszek a tiszteletére...

— Örömmel konstatálom, hogy már gorombáskodik..., tehát az érvekből kifogyott... Elég hamar. — Pollák fölállt és le-föl kezdett járkálni a kis szobában, gondosan kerülgetve a háromlábú székeket és a szétdobált ócska cipőket, amiket régen belepett a por. — Tehát most az én érveim következnek. Maga nincs tisztában a helyzetével. Majd én fölvilágosítom. Azért nincs a fronton, azért nem szed aknát, azért nem verik agyon, mert mi néhányan kisebbfajta vagyont áldoztunk a biztonságáért. Nem..., ne vágjon közbe..., persze hogy elsősorban a saját biztonságunkért, de a két dolog, hogy úgymondjam, sorsszerűen összefonódott. A különbség csak az, hogy mi a század nélkül új búvóhelyet keresnénk, maguk pedig repülnének nélkülünk a frontra. Pénzünk még maradt. De maguknak csak ez az egy életük van. Magának is csak ez az egy élete van, igaz-e Vági úr?

Összekevered az egészet. Leipnik a fogával próbálta csomózni a kötést. Azok ott gazdag emberek, te pedig szegény zsidó vagy. Ez az élet rendje..., vannak gazdagok és vannak szegények. Szegény vörös Leipnik, hol van már a te egyetlen életed?

Pollák és Fia újabb cigarettára gyújtott, és tovább járkált. Teljesen meg volt győződve érveinek hatékonyságáról.

— Maga, Vági úr, olyasmit kockáztat, amihez nincs joga. A saját szakállára tőlem azt csinál, amit akar. Nem óhajtom zavarni a kis seftjeit, a mi családunk is kicsiben kezdte valamikor. De meg kell értenie, hogy a lebukása, ami rendkívül sajnálatos, előbb-utóbb elkerülhetetlen. Az ilyen kisüzem sosem rentabilis, erre mellékesen figyelmeztetem. Tőlem még tanulhat egyet s mást. Nem is ez a kisüzem az igazán veszélyes, hanem a példa. Hová jutunk, ha a többiek is vérszemet kapnak, és elkezdik utánozni magát? Mindenféle kisstílű alakok, akiknek fogalmuk sincs a saját helyzetükről, ahelyett, hogy becsületesen dolgoznának, elkezdenek életmentőt játszani...

Vági szerette volna türtőztetni magát, de a fölényes hang egyre jobban ingerelte. — Okoskodik itt, mikor a századparancsnok behunyja a szemét, nehogy észrevegyen valamit. Örülhetne, hogy ilyen jó emberre akadtunk. Mit röhög? Ez nem vicc...

— Nahát, ez óriási..., jó ember..., hol él maga, Vági? Ő jó ember, én pedig zsidó létemre rossz ember vagyok, erre gondol, ugye? Ne haragudjon, de ez roppant nevetséges..., nincs jó és rossz ember. Ébredjen föl, maga naiv betűszedő..., vannak bizonyos körülmények..., és az emberek aszerint jók vagy rosszak. Ez a Kovács pontos utasítást és pénzt kapott. Ahhoz tartja magát, a keret pedig hozzá

alkalmazkodik. Lehet, hogy ettől függetlenül se antiszemita, az is lehet, hogy olyan naiv idealista, mint maga, de ez senkit se érdekel..., legföljebb a feleségét...

— Nem vagyok köteles szóba állni magával — nyomta el Vági a cigarettát —, elmegyek, mielőtt goromba lennék.

— Várjon. Van egy ajánlatom. Látom, maga kemény legény, akinek nem száll könnyen inába a bátorsága. Nekünk a háború után nagy szükségünk lehet az ilyen emberekre..., a cégünk hajlandó alkalmazni magát..., tegyen méltányos ajánlatot a fizetésére, és mi megadjuk. Természetesen a mai nappal elkezdjük folyósítani..., maga pedig abbahagyja ezt a gyerekes szamárságot...

Hangja csupa nyájasság, válaszolni is előzékeny stílusban kell.

— Tudja mit, Pollák úr? Nyalja ki... az ajánlatát.

Pollák egy pillanatra meglepetve nézett rá, aztán végre ő is dühös lett. — Maga... maga strici...

— Mi az? — kérdezte Vági változatlan kedvességgel —, csak nem haragszik? Persze az se baj, legfeljebb nem alkalmaz a cég.

— Maga őrült. Nem tudja, mit csinál. Hatalmas áldozatot hozunk azért a szerkezetért, amit maga összedönt az ostobaságával. Hosszú hónapok munkája, összeköttetése, pénz, csak azért, hogy átvészeljük a háborút...

— A susztermühelyben..., ezért kap a többi sérvet a cipeléstől...

— Ezt éppen maga mondja..., magának külön műhelye van..., ugyanazt csinálja kicsiben, amit mi nagyban..., ne tekingessen le ránk az állítólagos elvei magaslatáról..., nincs különbség köztünk, Vági úr..., ezt jegyezze meg. És még valamit..., mi megvédjük magunkat... a németek ellen is, a nyilasok ellen is, és röhej kimondani, de maga ellen is...

Pollák már újra nyugodt volt. Visszament az asztal mögé, fölvette a szemüveget, előkerítette a cipőt és a kalapácsot. Rávert néhányat a szögre, s átnézett az üveg fekete kerete fölött. — Akár el is mehet..., de ne felejtse el, csak ez az egy élete van..., én figyelmeztettem.

A doktor egész használhatónak bizonyult, egykettőre talpra állította az öregasszonyt. Az állomásfőnökné húslevesei is megtették a magukét, szó se róla, kitűnő húslevesek voltak. Vági csodálkozott is, mert első nap az asszony dúlt-fúlt az urára, minek fogadta be az életveszélyes vendéget. Később egész megváltozott, ő ajnározta egész nap.

Harmadnap, mikor meglátogatta, már beszédes lett a néni. Feküdt a tollas ágyban, körülötte kompótos tál, sütemény, még olvasnivaló is, egy szakácskönyv.

— Maga az, fiam? Örülök, hogy eljött..., meg szeretném köszönni, amit értem tett.

— Nincs mit. Hogy van?

— Jól vagyok. Nagyon jól. Maga nélkül már végem lenne. Elfogyott az erőm, egyszerűen nem bírtam tovább. A gyaloglás még hagyján..., de az a tudat, hogy minden lépéssel távolodom Pesttől, az unokáimtól, a lakásomtól, azt nem bírtam elviselni...

— Nagyon megverték — telepedett le Vági. — Végignéztem.

— Ezt is megéltem..., elvertek, mint valami kölyköt...

— Nem egészen úgy..., inkább rúgták.

— Lehet — vont vállat az asszony —, semmire se emlékszem biztosan. Olyan az egész, mint egy rossz álom...

— Aztán talicskán toltuk be..., jó jelenet volt..., elöl egy német, marcona pofával, aztán maga a talicskában, aztán én..., röhögni kell, ha rágondolok. Igazán páratlan jelenet volt..., de hogy álom..., ilyet csak őrültek álmodnak... Pestről hozták?

— Igen. Egyébként Weisz Arnoldné vagyok — az asszony kinyújtotta sovány karját, visszacsúszott rajta a hálóing —, de maga, Vági úr, csak szólítson Sári néninek.

— Honnan tudja a nevem?

— Itt mindent elmondtak nekem. Még azt is, hogy talicskán fuvarozott be. Nem is leszek hálátlan, ebben nyugodt lehet. Az ilyen magamfajta öregasszonynak már nem sokat ér az élet, de engem visszavárnak. Nagyon szeretnek engem, a lányom, a vejem, na meg az unokáim..., hát azok aztán nagyon. Nincs fénykép se nálam..., még azt is elvették..., pedig micsoda gyönyörű gyerekek, ha látná.

Vági körülnézegetett, ez a hálószoba, a házigazdáék nyilván kiköltöztek. Ő a kamrában kért egy kis helyet, azt se szívesen adták, a vasutas fancsali pofával hagyta helyben, mert nem mert nemet mondani, az asszony meg nem is leplezte a mérgét. Mitől lettek ilyen nagylelkűek?

— Nagyon megbecsülik itt magát, Sári néni.

Az öregasszony mosolygott. — Mondtam, hogy jó nekem a kamrában..., de hallani se akartak róla. Kicsit szokatlan a szentkép az ágyam fölött, egyébként csak jót mondhatok. Ragyog itt minden a tisztaságtól, pedáns asszonyka ez, pedig semmi segítsége, mindent egyedül végez. Ha kicsit megerősödök, segítek is neki. Kezd idegesíteni a semmittevés. Hanem ha arra gondolok, hogy otthon azóta mindent belepett a por..., arra jobb nem is gondolni. Mi a véleménye? Hazajutok én hamarosan? Mert az asszonyka szerint két nap múlva mehetek..., ha rendbe jövök...

Nyílt az ajtó, az állomásfőnökné kötényben, tálcán illatozott a húsleves. — Mit szól hozzá, Vági úr, hogy rendbe jött a betegünk? — Az ágyhoz ment, erős karjával megemelte a nénit, fölverte a párnát. — Hála istennek, rendbe jött. Sírtam, mikor lemosdattam, csupa kék folt szegény. Ilyet még az állat se csinál. No egyen, drága Sári néni, ne mondja, hogy koplalt, mikor a vendégem volt.

Az öregasszony átvette a tálcát, és megsimogatta a vasutasné kezét. — Csak az isten fizetheti meg, amit értem tett. Az én istenem, vagy a magáé, teljesen mindegy... Etetett, Vági úr, etetett, mikor a kanalat se tudtam fölemelni, kimosott a piszokból..., a tulajdon lányom se tett volna többet...

— Egyen csak — törülte kötényébe a kanalat az állomásfőnökné —, hozom a többit is...

— Ne fáradjon..., hová férne belém? Látja, rám se hallgat..., csak hordja az ételt. Áldott jó lélek..., a világ minden pénze kevés azért, amit velem csinált..., ezt csak az isten fizetheti meg..., szégyellem, hogy pénzt ajánlottam neki...

A pénz szóra Vági ideges lett, de meg is könnyebbült egy kicsit, mert nem szerette az érthetetlen komplikációkat. — Pénzt ígért? Mennyit?

— Nem is tudom..., nevetséges summa lehetett..., akkor még alig tudtam magamról..., abban a kamrában kevés volt a levegő... — Ahogy észrevette Vági homlokráncait, megijedt. — Csak nem tettem rosszat? Én gazdag vagyok, megszoktam, hogy mindenért fizetni kell..., ki gondolta volna, hogy ez a nő egy angyal. Igazán nem akartam megsérteni...

— Tényleg — egyezett bele Vági. — Ki gondolta volna? De azt kár volt mondani, hogy maga gazdag...

— Nagyon beteg voltam...

— Arra csak emlékszik, mit ígért?

— Bagatell dolgokat. Az asszonynak bundát, az urának meg egy aranyórát..., de ha isten éltet, és ennek a szörnyűségnek vége lesz, meghívom őket Pestre. Nem revanzsálni akarok..., ezt nem lehet visszafizetni..., csak hogy érezzék, a jóság elnyeri a jutalmát..., az állomásfőnöki fizetés... nagy cím, kis pénz..., biztosan szegények. Hát majd én segítek rajtuk.

— Nagyon szépen tetszik gondolni, Sári néni. A jóság elnyeri a jutalmát..., ilyen szépeket csak gazdag emberek gondolnak. Azoknak több idejük van kifinomodni...

Az öregasszony végzett a levessel. — Vegye már el, fiam. Köszönöm szépen. És most beszéljünk magáról. Élnek a szülei?

— Sajnos, már nem.

— Rám, fiam, úgy számíthat, mint az édesanyjára. Ha van valami nagy terve az életben, bízza rám a gondját...

Vági vadalmába harapott. Ahogy feküdt az úton, olyan volt, mint a többi szegény ördög. Akkor még rászorult, hogy segítsenek neki, de most már..., azok ott, a cipészműhelyben... mindent megvehetnek maguknak... és mindenkit. — Húsz pengő...

— Mi van, fiam?

— Húsz pengő, Sári néni..., ennyi a taksa...

Az állomásfőnökné könyökével nyitotta az ajtót, Vági fölállt, és vette a sapkát.

— Már megy, Vági úr? Ugye, javul a betegünk? Ízlett a leves, Sári néni?

— Finom volt. — Az öregasszony zsebkendőt vett elő a párna alól, belefújta az orrát, és szemrehányóan nézett Vágira.

Megbeszéltük az urammal, hogy lehetne a nénit hazavinni. Neki támadt az ötlete..., ragyogó ötlet..., szinte hihetetlen, ez az élhetetlen férjem még sose volt ilyen okos... Holnapután jön az öcsém látogatóba..., szabadságon van. Vele aztán nyugodtan utazhat Pestig. Nem érheti baj.

— Zsidó nem utazhat — mondta Vági —, mit tud maga erről?

— Bízza csak rám..., az én öcsémmel utazhat..., egyen csak, édes néni, egyen..., nemsokára otthon lesz az unokáinál...

Ezek megfogták a szerencséjüket — gondolta Vági —, kapaszkodnak is belé két marokkal. No mindegy, semmi közöm hozzá. Hanem a húsz pengőt irgalmatlanul bevasalom. Az jár nekem, aztán fene bánja a jóságot meg a méltó jutalmát.

— A barátja — szólt utána az állomásfőnökné —, mért nem jön a barátja?

— Elrontotta a töltött káposztával a gyomrát — nézett vissza szemrehányóan. — Mit képzel..., ezek a színészek nincsenek ilyen parasztételhez szokva...

— Jézusom, ez eszembe se jutott — csapta össze kezét az asszony. — Pedig olyan jóízűen ette...

A német szolgálatvezető most is olyan katonás-mereven beszélt vele, mint mikor először találkoztak az állomásfőnöknél. Mégis megérzett a hangján, hogy elégedetlen. — Vági úr..., maga túlsokat forgolódik. Ha keresem, nincs sehol..., tegnap megint mellébeszéltek, mikor kevés volt a teherkocsi. Nincs ínyére ez a munka? Csak szóljon..., fölveheti a karszalagot, és mehet a többivel...

— De kérem... — Vági arca csupa buzgó igyekezet és lelkesedés. — Én igazán megteszek mindent. Ki tehet arról, ha a szállítás akadozik?

— Figyelmeztetem, nem állhat szóba rajtam kívül más némettel, különösen nem legénységi állományúval. Ők is megkapták az ez irányú eligazítást. Megértett engem?

— Igenis.

— Leléphet.

Az anyád kínját... — loholt Vági az őrszobára, hogy azonnal beszélhessen a németjével —, de nagy a pofád..., csak nem kaptál szagot? Az lehetetlen..., úgy néz a két dülledt szemével, hogy borsózik a hátam..., ez aztán a precíz német..., legénységi állomány..., ez irányú eligazítás..., jól adja. De semmit se tud..., nyilván semmit se tud, mert akkor nem dumálna..., akkor a pisztolyt venné elő..., tehát csak pofázik...

A tiszthelyettes ijedten jött ki az őrszobából. — Mit akar? Ne hívasson ki, senkire se tartozik, hogy nekünk közös ügyeink vannak. — Laposan pislogva lesett körül, látja-e valaki. — Mit akar?

— A szolgálatvezető — suttogta Vági — megfenyegetett...

A német arca idegesen rándult. — Megtudott valamit?

— Aligha hinném...

Bebújtak a kerítés sarka mögé.

— Remélem, hallgatott...

— Hallgattam. Csak azért szólok, nehogy baj legyen...

— Bennünket is kioktattak... — nézett maga elé a német —, hogy ne álljunk szóba mindenféle alsóbbrendű népséggel. Már megbocsásson, ezt ők így mondják. Lehet, hogy tőlünk független az egész, semmi közünk hozzá, de azért egy darabig ne találkozzunk..., féltem a bőröm...

— Azt mondta, a bajtársaiban megbízhatunk...

— Mondom is..., de nem olyan egyszerű ez. A fiúk úgy gondolkodnak, mint maga vagy én. Ezt tudják is a tisztek..., éppen ezért időnként be kell bizonyítani a Führer iránti hűségünket..., olyankor aztán egymáson teszünk túl a bizonyításban..., néhány falu tudna beszélni erről Ukrajnában..., ha maradt volna belőlük valami... Értse meg már ezt a világot..., maga borzalmas dolgokat csinált azzal az ártatlan pofájával..., nem is tudja, mi jár ezért... Mióta azt az öregasszonyt betalicskáztuk, állandóan halálfélelemben élek..., könyörgöm, húzza meg magát, ne sodorjon bajba mást is..., ha csendben üzletelnénk a gumikkal, sose jönnének rá. Más is lop..., de hát ez kevés magának..., belekevert engem is a sötét ügyeibe..., segít a dezertálóknak..., háború van, tudja maga, mi jár ezért?

Vágiról mindenki azt hitte, fene bátor legény. Pedig most is gyorsan inába szállt a bátorsága. — Maga se bírta nézni..., maga is segíteni akart rajtuk..., és ne ijesztgessen, úgyis eléggé be vagyok szarva.

— Igaz, én se bírtam nézni — kapargatta a német csizmája hegyével a kavicsokat. — Pedig már megszokhattam volna. Van, aki nagyon könnyen megszokja. Nem nekem való az ilyesmi. Sajnálom őket, aztán az a vége, hogy belekeveredek. Pedig hát semmi közöm hozzá. Nem olyan világban élünk, hogy sajnálni lehessen valakit. Rajtunk se segít senki..., soha senki..., rettenetes dolog ez. Ha most azt mondanák nekem, itt ez a zsidó, már mint maga, lődd agyon, én...

— Agyonlőne?

— Nézze, maga sose bántott engem, miért is bántana? Mondhatnám azt is, hogy jó barátságba kerültünk, attól, hogy zsidó, nekem még lehet barátom. Hasznunk is volt egymásból. Ha nem ilyen világban élnénk..., de itt nincs más lehetőség...

— Lelőne?

— Parancsra igen..., és a fiúk közül akármelyik..., csak azért mondom ezt, hogy megértse, kik között él. Mi is emberek vagyunk, kivéve a nácikat, van hitünk, vannak érzéseink..., de ha a parancs jön..., azt végrehajtjuk..., azt végre kell hajtani. Ki menné a parancsot megtagadni? Szökjön meg innen..., a kapu nyitva maga előtt, pénze van, ha kér, még én is adok, csak szökjön meg...

— Fél, hogy eljár a szájam? — kérdezte fintorogva Vági —, hogy magát is belerántom?

A német végre fölnézett rá, szemhéjai rebbentek. — Félek. Vannak eszközeik, hogy szóra bírják..., szökjön meg innen.

Vági elmézett a kerítés fölött. — Nincsen hová..., korai még a szökés..., itt talán megúszhatom, de kint teljesen védtelen lennék..., a rabságnak is vannak előnyei..., félek maradni, de meglépni még jobban félek.

— Menjünk innen — idegeskedett a német. — Nehogy meglássanak.

— Szóval lelő, ha parancsot kap rá?

— Bocsásson meg nekem..., nem az én bűnöm...

— Sose mentegetőzzön — vigasztalta Vági —, mindnyájan bűnösök vagyunk...

Ahogy a némettől elvált, csontjait rázta a hirtelen rászakadt félelem. Az állatnak foga, körme, szarva van, hogy védekezzen, csak az ember teljesen kiszolgáltatott.

Egyetlen éjszakán huszonhárman léptek le. Átmásztak a kerítésen, és bevették magukat az erdőbe. Kovács János századparancsnok idegrohamot kapott. Föl-alá rohangált reggel a sor előtt, a század ijedten hallgatta. — Eztán másként lesz..., maguk visszaélnek a helyzetükkel..., akit szökés kísérletén érünk, azt lelövetem..., aki szökésre bujtogat, azt átadom a tábori csendőröknek..., a gyávák, dezertőrök, szabotálók golyót kapnak. A magyarság végső erőpróba előtt áll..., a győzelem küszöbén nem kegyelmezünk meg az árulóknak. — Kovács János megállt, és megtörölte izzadó homlokát. — Hát mondják..., hogy tehetnek velem ilyent? Vági velem jön. A többi munkacsoportonként sorakozó!

A tizedes békaügetésben vitte ki a csoportját, más semmi se történt. A suszterok békésen beballagtak a műhelybe, Vági pedig ment a zászlós után. Kovács intett, hogy üljön le. Még izzadt az ordítozástól, törülgette a nyakát, és lihegett.

— Vágikám. Beszéljünk nyíltan, mint egyik bajba jutott ember a másikkal.

— Kérem szépen — udvariaskodott Vági —, ne zavartassa magát.

— Maguk nem tartják be a játékszabályokat. Mi bajuk tulajdonképpen? Mért szöknek meg innen?

Vági a tőle telhető legcsodálkozóbb képet vágta. — Én még itt vagyok. Tessék talán azoktól érdeklődni az erdőben..., mit tudhatok én erről?

— Ne hülyéskedjen. Miért fialaz nekik? Mi mindig megértettük egymást, tegyük le végre a kártyákat az asztalra.

— Azt nem lehet.

— Miért?

— Azért, mert magánál van minden adu...

— Színváltósat játszunk, öregem..., nagyon gyorsan változik a tromf...

A zászlós kelletlenül elhallgatott, mert a kölcsönkönyvtáros-tisztiszolga hozta a reggelit.

— Tegye le. Nem vagyok éhes.

Káposztaleves, ők is azt kapták, csakhogy ebben hús is van. Mindjárt más lehet az íze..., hiába, tiszti menázsi...

— Mit bámul? Akarja megenni?

— Ugyan, zászlós úr... csak nem gondolja...

— Lásson hozzá..., ott a kanál is... úgy fölidegesítettek, falat se megy le a torkomon...

— Hát ha muszáj... — vonakodott Vági, de már kanállal a kezében. — Ha ez parancs..., akkor megehetem...

— A szökésekben nincs benne a maga keze?

— Melegebben is hozhatnák a zászlós úrnak. Egészen kihűlt... Pedig kár, mert jóízű..., tudja, zászlós úr, nem mindent kötnek az én orromra. Köztudott, hogy én a századparancsnokkal baráti viszonyba kerültem..., ha szabad így mondanom.

— Nem bíznak magában?

— Hát... bíznak is, meg nem is. Annyira nem, hogy a szökésüket az orromra kössék..., mert az nyilvánvaló, hogy én nem helyeslek semmit, ami kellemetlen lehet a századparancsnok úrnak...

— Süket duma..., mégis behozott valami öregasszonyt..., nem megmondtam, csak férfiakról lehet szó?

Vági bocsánatkérően pislogott a csajka fölött. — Ebben ártatlan vagyok. A német akarta..., próbáltam lebeszélni, de hát tetszik tudni, milyen önfejű az ilyen paraszt..., nyilván lelkiismeretfurdalásai vannak..., mindig Krisztusra hivatkozik, én pedig zsidó létemre nem tudom ellenőrizni, hogy áll a számlája a túlvilágon. Azért jó ez a húsos káposztaleves hidegen is..., nem maradt éhes miattam?

— Nem. — A századparancsnok idegessége szemlátomást fokozódott Vági udvarias modorától, már az alsó ajka is reszketett egy kicsit. — Nem vagyok éhes..., dühös vagyok...

— Csak nem rám?

— Ember! Térjen már észhez! Hagyja abba a hülyéskedést, mert, ...mert engem is megbolondít. Mit tud a lányról?

Váratlan kérdés volt. Vági kicsit gondolkodott, mielőtt felelt volna. — Semmit. — Tényleg semmit se tudott.

— A kocsisuk fölvett az úton egy deportáltat, mikor hozta a kenyeret..., húsz év körüli lány..., aztán elfelejtette letenni. Két napig bujkált nálunk, aztán visszament Pestre. Tudja, mi ez?

— Hogyne — horgasztotta le Vági a fejét —, lopják az ötletemet..., a legnagyobb szemtelenség..., és ráadásul mindezt a hátam mögött...

— Ez fertő..., erkölcsi fertő. Fiatal lányt idehozni..., kiéhezett kanok közé. Hát mi az én századom? Kupleráj?

— Elképzelni is szörnyű — segített Vági a sopánkodásban, míg a maradék kenyeret falatozta. — Jobb is lett volna szegénynek, ha agyonlövik..., a csajkát tessék ideadni, majd visszahozom kimosva...

— Hagyja csak. — A zászlós végigvetette magát az ágyon, rágta a cigarettát. — Kedves egészségére... Ha mi valaha a civil életben találkozunk, első dolgom lesz fölpofozni magát..., civil emberként, civil pofon, érti? Hogy ne magyarázzon bele antiszemitizmust. Már alig várom. Óriási pofon lesz. No, mindegy, ami késik, nem múlik. Maga nem óhajt olajra lépni?

— Még nem. Túl kockázatos...

— Erről van szó... — A zászlós fölült, gyufát keresett. Vági ugrott, és tüzet adott, Kovács János visszahevert az ágyra. — Köszönöm. Szóval egyelőre a szökés túl korai. Megértem, ha valakinek ég a talpa alatt a föld, akkor odábbáll..., de ezek rosszul időzítették a dolgot. Ne szökjenek még, várjanak..., szólni fogok, mikor óhajtok én is lelépni..., addig maradjon együtt a század.

— Igenis.

— Mondom, akinek nem ég a föld a talpa alatt..., mert magának ég...

— Szóval én ki vagyok dobva?

A zászlós fölült, összetette a kezét: — Vágikám, menjen a fenébe..., nincsen egy nyugodt órám maga miatt..., mindig rettegek, mit forgat abban az ütődött fejében. Engem is magával ránt, ha lebukik. A környék tele falragaszokkal, mindenkinek halált ígérnek..., felkoncoltatik, felkoncoltatik, ez van a plakáton..., tudja, hogy én senkit se koncolok föl, nem olyan a lelki beállítottságom, de könyörgöm, engem se lökdössön a nyilasok, vagy a Gestapo puskái elé..., menjen a fenébe.

— Tökéletesen megértem a zászlós urat — mondta részvevő képpel Vági —, én is be vagyok szarva..., de hát... tetszik ismerni a Szózatot?... A nagyvilágon e kívül..., különben se a magam akaratából jöttem ide..., minek hoztak, ha most ki akar dobni?

A zászlós kezdte elveszteni a reményt. — Nézze, ha most lóg el, egye fene. Huszonhárom vagy huszonnégy, teljesen egyre megy..., sose volt még ilyen alkalom. Azt mondanom se kell, hogy én nagyon megkönnyebbülnék...

— Sajnos, lehetetlen.

— Miért? Nem tett még eleget? Egyedül akar harcolni az egész világ ellen?

— Én harcolni? Ugyan kérem..., eszem ágában sincs. Csak félek..., itt legalább enni adnak..., ki tudja, mi van odakint? Nem beszélve a hidegről..., egy éjszaka az erdőn — és kész a reuma..., nem, ne is tessék engem törvénysértő cselekedetre biztatni.

— No jó. — A zászlós fölállt, közel lépett, és megrázta a vállát. — De semmi hülyéskedés, érti! Semmi hülyéskedés. Ide többet idegen be nem teheti a lábát. Ha pedig valami baj lesz, ezt jól jegyezze meg, ha valami baj lesz, rám ne számítson..., én nem védem meg magát.

Még szép, hogy nem akar agyonlőni. Ez is valami.

— Értettem, zászlós úr. Elmehetek?

A századparancsnok hátat fordított. — Akár sose látnám többet.

Az állomásfőnökné sugárzó örömmel fogadta. Mosott éppen, lecsapta a teknőbe a szappanhabot. — Jöjjön csak, jöjjön. Már vártuk. Itt az öcsém..., vele aztán biztonságban utazhat Sári néni...

— Ne mondja... — Vágit roppantul idegesítette ez a magabiztos hang és a felvágás. — Csodálatos öccse lehet.

— Meghiszem azt. Nagyon stramm fiú...

Könyökével kinyitotta az ajtót, és beinvitálta. Az egyik székből hatalmas termetű fiatal SS-katona állt föl, ő pedig ijedtében nekiesett a falnak.

— Mi van magával? Ja, elfelejtettem mondani, hogy az öcsém katona...

— Csekélység — törülte meg homlokát, amit pillanat alatt kivert a veríték. — Jókor szól.

Az SS előrejött, és kezet nyújtott. — Maga az? A nővérem már sokat mesélt..., mi baja? Térjen magához..., magyarok is vannak az SS-ben...

— Az nekem teljesen mindegy...

— No, üljenek már le. Igyanak egy pohár bort a megismerkedés örömére — kerítette elő az asszony a demizsont. — Mindjárt jön az uram is.

A katona bátorítóan vigyorgott. — Ne féljen, no...

— Hát nem stramm fiú? — büszkélkedett az állomásfőnökné —, jól áll neki az egyenruha..., mintha ráöntötték volna.

— Pillanat... — mondta Vági, mert nagyon rájött a szükség. Kitámolygott a WC-be, ott aztán lassan összeszedte magát. Gyönyörű kis család, kuruc érzésű magyar ember, a sógora meg közönséges náci. Jól belemásztam a tésztába, ezek aztán egyenesen a pokolba utaztatják a Sári nénijüket. Cseberből vederbe került szegény, ezen aligha segít a pénze... Stramm fiú..., ezért volt a nagy felvágás..., szép tészta, nagyon szép tészta..., az ember nem lehet elég óvatos..., de hát a fene gondolta volna...

Mire visszamerészkedett, már az állomásfőnök is ott borozott. — No, bejött végre? Igyon egyet, az jót tesz a gyomornak.

Jobb híján ivott, amazok már jócskán előtte jártak. Legalábbis nagyon csillogott a szemük.

— Megijedt a barátod — kuncogott az SS —, egyből teli lett a nadrág...

— Semmi az, Vági úr, sose féljen. Farsang van most Magyarországon, kutyakomédia. Mindenféle maskarába bújik az ember...

— Szép kis farsang. Ez nagyon rossz vicc volt.

Elfelejtettem szólni — magyarázkodott az asszony. — Csak nem fél az öcsémtől? — Áthajolt az asztalon, megborzolta a fiú haját. — Egy ilyen fess katona..., biztos fene eszi utána a lányokat...

— Sose féljen. — A fiú poharat emelt. — Egészségünkre. Nem kell félni. Még most nem értheti..., majd megmagyarázom...

— A sógorom nem politizál — tett pogácsát az asztalra az állomásfőnök. — Vegyen belőle, borszánkó. A nyilaspártba is csak számításból lépett be.

Még ez is. Vági egészben nyelte a pogácsát, megakadt a torkán. — Számításból...

— Persze. Nem azért a rongy pengőért... — A fiút most már szemlátomást bosszantotta Vági félelme — amit belépéskor odalöktek. Mert hát a mi falunkban annak idején egy pengőt kapott mindenki, aki belépett. Akkor még jó pénz volt, így aztán akadt, aki belépett többször is. De én nem azért..., tehenet akartam.

— Tehenet is adtak?

— Adtak a fenét. Ezt a mundért. Ezt adták. No, mindegy, így se sikerült kimászni a szegénységből. Mert a szegénység a legfőbb rossz, higgye meg.

— Sári néni hol van? — kémlelt Vági körül. — Csak nem esett baja?

— Alszik. — Az állomásfőnökné csitítólag intett. — Föl ne költsük a hangos beszéddel. Áldott lélek az, ne zavarjuk az álmát.

A fiú megint ivott, s ahogy a bor szaporodott benne, úgy igényelte egyre jobban a kimagyarázkodást. — Az ám, a szegénység..., én aztán tudom, milyen az..., jöttek a nyilasok, ígértek fűt-fát, gondoltam, megpróbálom, milyen az a

nyilas paradicsom..., pedig a barátom is intett, rosszul járok, a Klein Zoli. Azt hittem, csak azért beszél, mert hát ő zsidó, aztán most szorulni fog..., elvitték a Kleinékat is, tudjátok?

— Hová? — kérdezte az asszony.

— Ki tudja. Szóval beléptem. A tehénért. Nagy dolog, ha otthon megvan a tej, a túró..., azt hittem, ez a legnagyobb dolog a világon. Tévedtem..., ennyi az egész.

— Nagyon jó gyerek ez — büszkélkedett az asszony. — Anyánkért mindent megtesz...

— Csak ezt a rongyot ne látnám rajtad — morgott az állomásfőnök. Magyar gyerek német mundérban...

— Te könnyen beszélsz, sógor. — A fiú Vágihoz fordult segítségért. — Mindig megvolt a jó állami kenyere. Sose volt más keze-lába. Mindent megpróbál az ember, nem igaz? Ki így, ki úgy. Ahogy adódik.

— Ezt még megbánod..., drága tehén lesz.

— Attól nem tartok. Vér nem tapad a kezemhez...

— Sose tudja a katona, mit parancsolnak neki másnap..., hogy kire lő...

— Az igaz. Én is így vélekszem. Nem is hordom sokáig ezt a rongyot. Ezeknél ugyan hiába keresem a tehenemet..., kis ólmot kaphatok..., azt most ingyen osztogatják..., hanem ez a néni...

— Emberi kötelességünk segíteni rajta — próbálta megelőzni az állomásfőnök, mert ismerte a sógora eszejárását. — Szegény öregasszony..., az ilyenen muszáj segíteni.

— Hát persze — nyugtatta a fiú. — Nem szoptam én be semmit a nyilasoknál..., nekem ugyan jöhetnek a seggembe a dumával, hogy így a zsidó, meg úgy a zsidó, meg mindenmek a zsidó az oka. Hanem a néni pénzt akar adni..., azt mondja, van miből..., így aztán mégiscsak lesz tehén..., olyanon segítek, aki rászorul, jót is teszek vele, tudom én azt. De pénz is jár érte. Fölviszem Pestre, beviszem a házba, átadom a lányának egészségben. Úgy bánok vele, mint a hímes tojással, velem aztán nem eshet bántódása... Utána meg ki a tanyára..., kereshet engem a nemzetvezető..., személyesen is kereshet, szarok a fejére. A padláson, széna közt, egy demizson borral... megleszek én ott egy kis ideig.

Vágit kezdte mulattatni a dolog. — Azt mondja... tehénért?

— Hát. Mi másért?

— Akkor jó. Erre iszunk egyet. Az ijedségre.

Ittak rá. Vágiból csak nem állt ki a félsz, azon már a bor nem segített. Így hát legénykedett. — Nem nagy ügy az egész..., meddig tarthatják magukat a nyilasok? Semeddig. Aztán meg jön a jó világ..., magának tehén, az állomásfőnök úrnak aranyóra, a nagyságos asszonynak meg bunda..., de hát én mit kapok?

— Magának semmit se ígért a néni? — képedt el a katona —, még ilyet..., semmit se ígért?

— Nekem nem is kell. — Vági kiitta a maradék borát. — Maguk a górék, maguké a seft. De azt kikötöm, húsz pengő jár nekem..., akár máris leszúrhatják helyette...

— Ne viccelődjön — bámult rá a vasutas. — Miféle húsz pengő?

— Az a taksa..., ingyen nem viszem vásárra a bőröm. — Vági érezte, hogy a bor csökönyösködik benne, de nem bánta. Rávágott az asztalra. — Ide a húsz pengőt, aztán itt se vagyok.

— Komolyan gondolja? — hitetlenkedett az asszony. — Vacak húsz pengőért csinálja az egészet?

— Kinek tehén, kinek más. Kérem a pénzemet...

A vasutas intett szemével az asszonyának, adja oda. Nem rossz befektetés. Az állomásfőnökné kivette a húsz pengőt a sublótból, Vági gyorsan zsebre vágta. — Az más..., akkor gilt.

— Húsz pengőért... — hahotázott az SS, és szemeit törülgette a nevetéstől. — Csuda pofa..., ez a taksa, azt mondja, ez a taksa...

— Maga csak ne röhögjön. — Vági nem tudta megbocsátani az ijedséget. — Inkább a nénire vigyázzon, ha már így alakult. Igaz, ha valami szegény ördög lenne, jobban félteném..., a gazdagok mindent megvehetnek maguknak..., de mégis én mentettem meg..., én...

— Persze, hogy maga — nyugtatta az állomásfőnökné. — Ez nem vitás..., maga nagyon bátor ember.

Erre Vági semmit se mondott, csak gondolt egy gorombát.

— Ne féljen, Vági úr, vigyázok én rá... — búcsúzott az SS. — Nem akar elköszönni tőle?

— Minek?

Az állomásfőnök a konyhaajtóban érte utol. — Csak nem haragszik ránk?

— Dehogy haragszom.

— Az asszony... telebeszélte a fejem..., hogy itt a nagy lehetőség..., a néni azt se tudja, mennyi pénze van..., nem mi kértük..., ő ajánlotta föl..., én fillér nélkül is segítenék. Ismer engem, Vági úr. Nekem elveim vannak..., én a sógorommal se értek egyet.

Vági ezen elgondolkodott egy pillanatra. — Pedig nincs igaza. Nem rossz gyerek az..., tudja, mi az élet..., csak az a ruha ne lenne rajta...

Vági úr, még egy szóra. A barátja..., az az énekes..., többször járt nálunk..., milyen ember az?

— Rendes. Ha egyszer barátom...

— Na, persze..., csak az asszony miatt.

— Attól ne tartson. — Közel hajolt a vasutashoz, és a fülébe súgta. — Annak már kampec...

— Kampec?

— Teljesen impotens. A felesége ezért vált el tőle. Tudja, a művészélet, mi-egymás...

— Hogyne — sóhajtott megkönnyebbülten az állomásfőnök. — Sejtem. Szegény ember... Akkor csak jöjjön. Én úgy is nagyon szeretem a művészetet. Sose gondoltam volna, hogy ilyen híres művésszel kerülök ismeretségbe...

Vági érezte, fogy körülötte a levegő. Csak azért is kiment az országútra, ne higgyék az urak ott a suszterájban, hogy ő beijedt. Leszólított egy öregembert, bevitte a bokorba, megkapta a húsz pengőt, aztán már föl is tette a szokott módszerrel a vonatra. Az öreg hálálkodni se ért rá. De nem érzett örömet. Csak félt. Eddig eszébe se jutott, mi fenyegeti, most kezdett csak rádöbbenni. Hiszen külön-külön talán nem rosszak az emberek..., meg lehet érteni őket..., de együtt..., milyenek együtt az emberek?

Ez a kérdés aludni se hagyta. Forgolódott, és fölijedt minden távoli zajra éjszakánként. Egyszer még a bádogost is fölébresztette.

— Mi van? — kérdezte a bádogos.

— Semmi.

— Nem tud aludni?

— Nem.

Az öreg fölült, beletekeredett a pokrócba. — Beszélgessünk. Csak csöndesen..., ezek itt alszanak. Min töri a fejét?

— Azon, hogy milyen az élet.

— Azt maga nem tudhatja.

— Miért nem?

— Mert még sose esett le a toronyból. Én se tudtam azelőtt.

— Most már tudja?

— Igen. Sejtem. Csak nem tudom elmondani.

— Akkor süsse meg a tudományát.

A bádogos nem sértődött meg a gorombaságon. — Látja, ő tudta...

— Ki az az ő?

— Hát a vörös Leipnik. De ő se mondta..., ezt nem lehet elmondani, csak megérteni...

— Maga az első tetőfedő életemben, akit filozofálni hallok.

Körös-körül horkoltak a többiek. Összetörte őket a mindennapos robot meg a bizonytalanság. Álom nélkül aludtak, akár a tuskó. Naponként fogytak az emlékeik, s szakadoztak a szálak, amivel emberi világhoz kötődtek. Csak a hajsza maradt bizonyosság, meg a langyos leves meg a félelem.

— Legalább azt tudnám, hogy én milyen vagyok.

— Jókor jut eszébe ezen töprengeni... — A bádogos nagyot ásított, és nyögve tekergette magán a pokrócot.

— Azelőtt senki se voltam. Ebben már biztos vagyok. Hittem valamit magamról, és közben egy semmi voltam..., egy nulla..., de mi vagyok most?

— Most egy marha, mert alvás helyett dumál. Persze, maga nem dolgozik velünk. Így aztán ráér töprengeni...

— Képtelen megbocsátani, hogy lógok? Törnöm kellene magam a németekért?

— Fene tudja. Sose kell különösködni. Abból csak baj lehet.

— Hát azok, akiket kihúztam a szarból, az semmi? Örökké azon jár az eszem, mért hagyjuk ezt csinálni magunkkal? Legalább megpróbálnánk tiltakozni...

— Nézze, én öregebb vagyok magánál. Jobban látom az egészet..., hozzászoktattak bennünket, így van ez, hozzászoktattak. Numerus clausus, vagy hogy mondják, első zsidótörvények, második zsidótörvények, munkaszolgálat, gettó..., az ember csak magával törődik..., eleinte mindenki azt hitte, rá nem vonatkozik.

— Milyen emberek csinálták ezt velünk? És milyen élet?

A bádogos lefeküdt, betakargatta magát. A romépületbe hidegen fújt be a szél, átjárt a lyukas falakon. — Ne gyilkolja magát..., minek töprengeni? Aludjunk.

— Azt mondja meg, ha már leesett a templomtoronyból, hogy milyenek az emberek?

— Én nem tudom. De a vörös Leipnik biztosan tudta. Ő már nem mondhatja meg szegény...

— A vörös semmit se tudott..., semmit se értett, csak félt és szenvedett.

— No, látja..., ez az..., félt és szenvedett. Aztán megölték. Ezt a tudományt még mi is megtanuljuk..., megtanuljuk előbb-utóbb.

Valahol a kerítésen túl, az erdő fái nyögtek a szélben.

(Folytatjuk.)

Vinkler László: Anya gyermekével